

mysticos quosdam asserere sensus, & cursim, eorum verba comminisci. Hebraeorum itaque magistri bene multi, beatum intelligunt virum scientia & moribus instructum, qui factus ad docendum idoneus, tum solum docet, cum docendi tempus attigerit, neque id muneris ante sibi praestitum tempus usurpat. Dat enim fructum in tempore suo: quorum hic est sensus, cum tempus est dicendi dicit, cum vero tempus est operandi, tunc operatur. Et folium ejus non defluet, id de sermonibus piorum hominum etiam minus seriis, intelligi vult Kimchius, quod verba haec sine fructu pietatis, ac virtutis emolumento non defluant. Aben Ezra comina istud, dabit fructum &c. de anima sapientis interpretari sciscit, quae cum fuerit Creatoris sui plena cognitione ac sanctis operibus perfecta, in superiore mundum demigrat, cum a corpore suo separatur; non secus ac fructus arboris, qui postquam maturus factus est, ab illa decerpitur, quia non amplius ea opus habet. Et folium ejus &c. De bona viri probi memoria exponit idem auctor juxta illud, Memoria justi erit in benedictione. Et omnia quaecumque faciet &c. Id est substantia, familia, & gloria viri justi.

Prov. 10.

IN PSALMUM SECUNDUM.

Uculentum divini verbi *divinorum* vaticinium hunc esse psalmum, (Ex classe hymnorum *mitsbaum*, ut loquuntur Hebraei, id est epiniorum & triumphorum) Christianorum nemo post Apostolos, & de Christo h. g. sospitatore exponendum non censet. Ad cujus interpretationem fidelibus veteres praeluxerunt Judaei, qui de Rege Messia rem hanc intelligendam docent. Porro mirifica ibi resurgit incarnationis, passionis, imperii, ac Regiae potestatis Christi Domini praedictio: Cui se frustra Reges gentium, Judaeorumque principes opponendos ac repugnatos David praenuntiat; cum Deus Pater magnificus ubique triumphator, qui Christum Jesum Regem constituit, regnum ipsius immobile modisque omnibus perpetuum sit conservaturus. Nullo hic Psalmus invenitur in sacro contextu lemmate praenotatus, quo de auctore fieri possit arbitrium. At in Graeca 70. seniorum versione Parisiis ad Romanae editionis exemplar excusa 1628. in Psalterio quoque quintuplici Gallicano edito 1508. hunc praefert titulum, In finem psalmus ipsi David. In aliis vero puta, Romano usitato, Carnutenfisibus & Colbertino, Psalmus David, quam solum epigraphen habet psalterium Graecum Parisiis excusum 1618. ut ut autem anepigraphos fuerit Psalmus iste, a Davide tamen Spiritu sancto movente conscriptum seu praecantatum ex Apostolorum constat actibus ac verbis.

Act. 4.

1. **Q**uae fremuerunt gentes &c. Lamma ad quid particula interrogationis apud Hebraeos, sed quae usu frequenter veniat, pro affirmationis vocula adverbiali, unde ad quid positum est pro frustra fremuerunt gentes. *Ragechu goim*, quae verba ethnicorum turbam tumultuantem & concurrentem pariter representant. Et populi meditati sunt inania; apposite omnino reddidit Arabs, & delirarunt vanitatem, *vahadati hugoubo bilbathii* & delirarunt gentes vanitatem. Unde tamen ordo apparet inversus prius enim posuit populorum conturbationem, ac deinde gentium stultam vanitatem. Quare conturbati sunt populi & delirarunt gentes vanitatem; Cum e contra in aliis lectionibus fremitus & conturbatio tribuatur gentibus, inanis autem meditationis deliramentum populis; id est tribus Judaeorum. Cum tumultu itaque concurrerunt, multaque insidiosè adversus Dominum ac Christum ejus machinati sunt Judaei, tempore passionis, praecipue, quando congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi... & consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent & occiderent; sic meditantur *והם* id est Judaeorum tribus inania & delirabant vanitatem, Christum Jesum, & nominis hujus memoriam extinguere cogitantes, quod quidem a Deo fuerat aeternaliter datum, in quo uno oportebat sub caelo homines fieri salvos, cuique ex patris juramento curvandum erat omne genu. Fremuerunt quoque gentes & Reges terrae pariter insurrexerunt, spreverit enim Filium Dei Herodes cum exercitu suo; & illuse indutum veste alba, & remisit ad Pilatum, qui innoxium sanguinem tradidit deum voluntati inimicorum suorum. Sensum prophetiae hujus eo modo ab Apostolis definitum habemus ac circumscriptum,

Matth. 26.

L. 23.

Act. 4.

24 & 29

hi enim actorum 4. c. Davidis verba in Christum Jesum aptissime congruere statuunt attestantur uno animo vocem levantes ut dicerent: Convenerunt enim verè in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum quem unxisti: Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, facere quae manus tua & consilium tuum deceverunt fieri. Ne parum ergo quid Christianae pietati consonum agere videamini, si extorta & violenta expositione psalmum hunc alio detorque, & non ad Christum directe referre studeremus: quem propterea ex eo vaticiniorum genere esse pertendimus, quorum anceps vel minimum significatio est; quaeque praesentia dum tractant, futurorum simulachra adumbrant. Quaedam enim Davidem simul & Christum Jesum, quaedam Jesum unum; sed ita tamen, ut longe plura Christo conveniant, & quae Davidi accommodari possunt, in Christum Jesum aptius etiam congruant. Quae cum ita sint, patet inique eos agere, qui universas de Christo praedicationes ita cum eo confligunt, ut psalmos integros consentire velint detrahendamque iis fidem censent, nisi in eandem plane sententiam antecedentia & consequentia conspirent. Idem de reliquis etiam vaticiniis dictum velim; iniquum esse videlicet, non eorum solum, sed & totorum librorum, aut capitum, unde illa deprompta sunt, veritatem & *אמתות* in rebus praedictis quaerere; puta totum Nathanis oraculum quo Davidi Messiam nepotem spondet Deus, ad Christum referre; cum quaedam Christo, Salomoni nonnulla, aliqua utrique conveniant. Aliud quidem nobis suadere velle videtur S. Aug. L. 17. de civ. Dei c. 15. cum de Psalmorum praedictionibus ita scribit: testimonium quod profertur de contextione totius psalmi debet habere suffragium, ut certe nihil sit quod ei refragetur; si non omnia suffragantur, ne more centonum ad rem quam volumus, tanquam versiculos decerpere videamur; velut de retrogrado carmine, quod non de re nulla, sed de alia longeque diversa reperitur esse conscriptum. Hoc autem ut in quocumque psalmo possit ostendi, exponendus est totus. Quibus id tantum postulat S. Doctor, ut si minus totius psalmi contextus in ejusdem praedictionis sententiam conspiret nihil ei certe habeat contrarium. Et merito: nam quis adeo ineptus sit ut ex aliquo scripturae loco hanc eliciat conclusionem, quae coherentibus ac adverso repugnet? dabimus nos quidem operam ne in hac psalmorum expositione simile quidquam peccemus, nec hujusmodi reprehensiones veremur psalmum secundum maxime interpretantes, qui mere Christum spectare possit.

Regula interpretandi psalmis & vaticiniis generalis.

2. Reg. 7. 12 & 13

2. **A**stiterunt reges terra & principes &c. *והם* R. Sel. exponit senatores & summos consiliarios, hi enim potissimum conspiraverunt adversus Christum: Non venerunt Heb. *nosedu* consularunt pariter. Porro *nosedu* putant esse à rad. *סד* quod arcanum consilium significat. Potest etiam esse à rad. *סד* quod fundare significat, immobili enim & immutabili consilio decreverant perdere Christum.

3. **D**irumpamus vincula eorum &c. Quamquam & possit aliter intelligi, tamen aptius ex eorum persona accipitur, quos dixit inania meditato, inquit S. Aug. quem contextum etiam habet Chaldaica paraphrasis ubi legitur, dicunt nempe Reges & populi rebelles. Vincula vocat leges quibus quasi vinciri solent subditi & in officio contineri. Ligamina vero seu jugum imperium sumpta metaphora ab iis qui vinciti coguntur facere opus. Legibus eorum, inquit, ne pareamus, demus operam ut nos non alliget, neque imponatur nobis Christiana Religio. Totum profecto in Christi & Apostolorum praedicatione completum hoc videmus. Sed frustra legibus Dei Christique refragantur, nam.

Repetitionis figura: & locutio tropica.

4. **H**abitans in caelis, ut extat in fonte, irridebit eos, & Dominus subannabit eos. Auxesis in repetitione apud Hebraeos solemnis, vel auxesis in figura repetitionis apud Hebraeos usitata, quibus eandem sententiam aliis & aliis verbis ponere solemne est. Audiens vero habitantem in caelis, Deum verum intellige & aeternum, nomenclatio siquidem est, attributumque divinae majestatis caelos ascendere, caelos habitare, in caelis sedere, unde supremum omnium Dominus dicitur ascensor caeli, habitator caelorum, ut sic in nobilioribus tropis ac simulachris ex domicilio, & subiecta sibi ad nutum creatura caelesti imperium ejus inimpedibile & potentissimum designetur, promptumque ac celerrimum auxilium suis ad defensionem exhibitum. Quare Deut. 33. 26. & 27. legitur scriptum: Non est Deus alius ut Deus rectissimi ascensor caeli auxiliator tuus, magnificentia ejus discurrent nubes: habi-

taculum ejus sursum, & subter brachia sempiterna. Qui sedet igitur in caelis & supra caelos in sua sublimissima aeternitate irridebit eos, qui è Christi vinculis expedire se, & jugum abjicere conabuntur. Quod vero derisionem Deo ac subannationem tribuat David, hoc per metaphoram & antropopathiam accipiendum est, nec aliquid horum sapere oportet carnaliter, inquit S. Aug. quasi aut buccis Deus irrideat aut naso subannet; sed vis futurorum praesentia accipienda est, qua sanctus Propheta illos inania videbat meditato, cum illis invitit licet nomen Christi & dominatio pervagatur in posteros, & universas foret gentes obtentura. haec enim vis qua ista praesentia sunt, irrisio Dei sit conatum impietatis irritatio; & contentio in ridiculum cadens: Deus enim ridere homines dicitur, quando ridendos ac stultos in vanis eos & cassis laboribus ostendit, nosque maximo habet contemptui. Sicut solet quis illum deridere & subannare quem despicit, & nihili profus facendum existimat. Dominus subannabit eos. Repetita sententia est, nam pro eo quod est, qui habitat in caelis, subsequenter positum est, Dominus: & pro eo quod est irridebit, subsequenter positum est, subannabit. S. Aug. Arab. Odio habebit eos.

5. **T**unc loquetur ad eos &c. Cum nempe prostratam obstinationem eorum superbiarumque animadverterit; iram autem & furorem Domini non perturbationem mentis oportet intelligi, sed vim qua iustissime vindicat. Verba igitur Dei erga impios sunt calamitates, supplicia, fames, pestilentiae, & carceris gehennalis flammæ inextinguibiles; juxta illud, Vox Domini super aquas, confringentis Cedros, intercedentis flammam ignis, commoventis desertum. Particula, tunc, temporis opportunitatem sonat, nempe vindicabit in reprobos, cum iustitiae tempus exigeret.

6. & 7. **E**go autem constitutus sum &c. Hic ex sancto Hieronymo advertas velim, psalmistam ex consuetu Prophetarum sileo sapius in eodem psalmo mutare personas, & in morem dialogismi varios inducere loquentes, nunc Deum, jam seipsum, jam hostes Dei ac suos. Quas tamen personas fecerere vel exprimere nullus studuit, sed ex adjunctis fecerendas lectori relinquit. Ego autem constitui Regem meum. Ita legitur in fonte Hebraico ubi verba sunt Dei Patris sedentis pro Tribunali, & condemnantis impios qui dederunt operam, ut regnum ejus everterent: nec Messiam quem populo suo regendo sui nomine praefecerat, agnoscere ullo pacto voluerunt. In qua locutione more hominis irari sermone Deus concidit, & multa subintelligenda relinquit. Sion, est populus Jerosolymitanus, totaque adeo terra Chanaan, quae montosa est; ubi duplex occurrit figura, *synecdoche*, videlicet & *methonymia*, pars pro toto, Sion pro tota regione, & locus pro habitatoribus suis. Montem sanctum vocat, quod in eum sit area testamenti collocata & illata. At Christum Jesum respicit *perioche* isthæc si cum vulgata legamus & Graeco 70. Ego autem &c. Praecepto videlicet aeterni Patris super universam Ecclesiam, cujus typus, fundamentum & origo fuit in Sion, Arce Davidis & templo Jerosolymitano. Vocatur mons propter eminentiam & firmitatem. Dedit eum caput super omnem Ecclesiam. Ex persona, inquit S. Aug. ipsius Domini nostri Jesu Christi ista manifesta sunt. Ego inquit, cujus vincula illi dirumpere & jugum meditabantur abjicere, praedicans praecceptum ejus. Heb. & Chald. Praedica bo jam seu exponam vobis hoc patris mei praecceptum, nempe quo dixit ad me, filius meus &c. Habet vero Arabica, ut annunciarer testamentum Domini. Quis hoc non sentiat inquit S. Aug. cum quotidie factitetur? Hebraei legunt narrabo decretum vel super decretum, quasi diceret, ponam in statutum & consuetudinem hanc narrationem, & hoc verbum saepe replicabo & narrabo aliis velut statutum, & praecceptum mihi de hac re datum. Unde R. Salomon sic exponit statutum: decretum est super me ut enarrer illud, nempe quod Dominus dixit ad me, filius &c. Ab illo ergo cum mihi regnum obvenit, nullus est homo qui de eo jure contendere possit, quoniam eo ipso quod me genuit naturalem filium suum, constituit me consequenter haeredem universalem, caeli terraeque dominatorem. Genuit vero hodie, id est, in praesentia aeternitatis. Quo hodie sempiternam generationem virtutis & sapientiae Dei, qui est unigenitus filius, fides sincerissima & Catholica praedicat.

8. & 9. **P**osula à me &c. Ad titulum hereditatis, accedat & meriti gloria, quo per varios actus & passiones, quasi jure postules & exigas à me quod optas hereditatem

nempe & universorum dominium. Reges eos in virga ferrea qui tibi rebelles & inobedientes fuerint, in virga conteres eos, ponitur pro sceptro forti & duro, quo tyrannos omnes licet potentissimos confringit virtus Christi quasi vasa figlina, saepe in hac praesenti, semper in futura vita. Sceptrum ferreum intelligit Propheta vim ac potestatem, viresque insuperabiles regni Christi, quod omnia comminuat, ac irreparabili perdat contritione vasa testea. Scitote in vestra potestate non esse situm, Dei opus irritum facere: intelligite ergo vos nullo modo posse divinum opus impedire. Erudimini, hoc est si hucil que stulti repugnando fuistis, respicite disciplinam suscipiendo, neque ita insolensatis.

10. 11. 12. **E**t nunc Reges intelligite &c. Davidis exhortatio verè Regia ad principes ne conspiciat adversus Christum Domini. q. d. subducite quae cervices vestras impendenti gladio, nolite ad inevitabile omnium vestrum comminationem provocare regem caeli & in exterminium; sed potius apprehendite disciplinam, seu ut alii vertunt adorate pure, osculamini filium, quae diversae interpretationes in eandem recidunt sententiam. Unde Aben Ezra Messiam inquit reverenter excipite, colite, adorate, ut datum vobis caelitus Regem, vosque vestraque omnia illi subjicite. Nam osculum seu manuum seu pedum, signum est adorationis, subjectionis & obedientiae: hoc autem sit apprehendendo disciplinam, id est, instructionem & doctrinam evangelicam. Servite Domino in timore &c. Ita colite ut metuatis eum offendere, exultate praeterea quod vobis talem Regem praefecerit, verum lætitia vestra ne sit effrenis, sed conjuncta ingenio timori. Ne pereatis de via iusta, sequimini Christum qui iustitiae via, sanctificatio & pax factus est nobis à Patre, ne vitam amittatis aeternam declinando unusquisque in viam suam.

Apud Patristinos consuetum manus osculari.

13. **C**um exarserit in brevi &c. Derepentè, paululum quid, vel paulo post, ut habet Arabs. Sentus est cum inopinatè exarlerit divina ultio & vindicta, beati invenientur illi qui fiduciam suam in Christo collocarunt, salutem ab eo expectantes, quam certo sunt consequuturi. Cum vindicta venerit, quae impiis & peccatoribus preparatur, non solum eos non attinget qui confidunt in Domino, sed etiam ad regnum illis instruendum & sublimandum proficiet. S. Aug.

Acclamatio pulchra.

Mystica.

Mysticas jam quod spectat effigies & allegorias hujus psalmi, nec una potest esse interpretatio, sed planiorem hanc atque splendidiorem existimamus, quae fremitum populorum, ac Regum terrae insultus intelligit cupiditates terrenas, & carnis in peccatis enutritæ superbiarum, quae adversus spiritum concupiscit, & unctum Domini, id est hominem Christianum quem unxit Deus & signavit, inextinguibili exagitat & inextingit peccati fomite. Sed constitutus Rex, & Filius Dei factus adoptivus regit hos motus in virga ferrea, conterendo terrenas voluptates, & veteris hominis lutulenta negotia, & quidquid de peccatore limo contractum atque inolitum est. Et pereatis de via iusta: haec magna poena est quae ab iis formidatur, qui aliquid dulcedinis iustitiae perceptorunt.

IN PSALMUM TERTIUM.

David hunc Psalmum, & psalmi argumentum acceptum refert lemma praepositum, quem genus *תהלה* id est, orationum & precum nos esse dicimus in quo perfridi Absalomi, qui humanitatis sensum exuerat omnem, cruentam David fugiens persecutionem (de cujus domo divina vindictæ gladius non recessurus praenuntiabatur) divini auxilii ac misericordiae in se excitat spem, quod sibi nunquam defuturam consilium, intrepidum se ac invictum multorum licet armis inimicorum cinctus proficitur.

TITULUS.

David cum fingeret à facie Absalom filii sui. Sciendum est, inquit Kimchi has scriptiones quae dicuntur psalmi, non fuisse sic denominatas eo tempore quo primum sunt editae, sed tum demum cum coeperunt in templo aut publicè decantari. Ex quo sequi videtur à suis auctoribus psalmos titulis minimè fuisse praenotatos; cujus opinionis

causas inquirere ac ventilare rationes, non est instituti praesentis; scire pro nunc sufficiat psalmodum epigraphas ac auctoribus sacris fuisse scriptas, quicumque tandem illi fuerint, & canonicas Scripturae divinae partes credi.

Psalmus ergo a Davide compositus hic est, cum fugeret a facie, seu metu persequi & naturae immemoris filii sui Absalom. Fugere a facie, seu de coram, non est insolens etiam nostratibus locutio.

¶ 1. **D**omine quid multiplicati sunt &c. Hoc merito pronuntiat, qui filium proprium, Absalomum, Amasum sororis suae genitum, multamque Israelis plebem hostes habuit infensissimos. Multi dicunt animae meae, Heb. Lenaphchi, ubi Lamed 5. non est articulus dativi calus, sed praepositio, vel praepositioni aequivalens particula, quomodo sumitur eadem littera Gen. 20. dic. 15. frater meus est, & Gen. 26. & interrogaverunt cum viri loci illius לוי לוי Leicho de, super uxore sua, & ita in aliis similibus locis.

¶ 2. **M**ulti dicunt de anima mea, id est de me, phrasia Hebraica. Non est salus ipsi in Deo ejus. יחיהוהו iehouaata dum dicitur cum duplici nota generis feminini, seu addita littera tau, est ex Kimchio, non est illi salus futura in hoc saeculo, quia non evadet manus Absolomi, neque in futuro saeculo, idcirco utitur voce iehouaata quasi diceret salus & salus; omnis enim geminatio vim habet ad rei auxilium indicandam. Ita etiam dictio עזרתו ezratha significat multum adiutorium &c. Dicunt animae meae, pro cogitant & existimant apud se, q. d. non dubito esse multos qui apud se de me in hunc modum cogitent, Derelictus est a Deo, nullum ipsi a Deo est expectandum auxilium. In fine hujus versus additur in textu Hebraico סלה sela, cujus vocis unica non est apud auctores intelligentia. Quorundam opinio est vocem sela cantoribus esse notam silentii, ut ob rei gravitatem interquiescant nonnihil quasi meditantibus, & ad rem tantam excitent attentionem. Alii e contra, non silentii alicujus, sed exclamationis, ac vocis elevandae signum fuisse contendunt, ut quoties in psalmis ponitur dictio isthaec, vox maxime sit excitanda, & animus omnino intendendus. Unde solebant olim cantores, ubi hujusmodi occurreret notula, vocem in cantione & harmonia intendere. Et nos cum res aliqua auditoris exigit animadversionem & attentionem exclamare solemus, ita exclamatio hic est. Hebraeorum autem plerique sela idem significare volunt ac סלה leolam in saeculum, & sic interpretatur a Jonathe Chaldaeo paraphrasta in oratione Abacuc 3. in hac quoque significatione solet dictio hac accipi in fine Judaicarum precepcionum. Cui subscribitur Aquila & Hieronymus, qui pro sela habent semper. Nec Aben Ezra multum ab iis diversus abit, cum per vocem סלה emet reddidit sela, hoc est verum, ita est. Kimchi denique vocem hanc non existimavit significativam, sed notam, ut alii supra, elevandae vocis, derivatam a verbo סלה quod elevare significat: sed de voce sela quae in psalmis frequens esse solet, plusquam satis. Si modo adnotaverit vocem hanc non inveniri nisi in psalmis & oratione Abacuc, quae carmine edita est. Quaecumque autem acceptione sumatur, sensus hic emergit, intolerabilem esse blasphemiam, diffidere de divina providentia, quae semper adest.

¶ 3. **Tu autem Domine susceptor meus es.** Sic ex septuaginta senioribus, qui legunt סוֹדָה אֲמַתְּךָ מִן הַיָּם אֵל אַנְטִלֵּפְטוֹר, cujus Thema est אֲמַתְּךָ אֲנִי, significat opitulatorem, & defensorem, qui lapsum, prostratum aut ruiturum erigit, liberat, & juvat. Ita Pasore auctore. At splendidiorem adhuc locutionis modum subministrat Hebraeus textus, ubi pro susceptor meus legitur מַגִּן בְּאֵדֵי מַגִּן Maghen baadi Clipes circum me. Radix est verbum מָגַן protexit, obtexit. Eleganti ergo metaphora praestitum sibi divinitus auxilium expressit palates, per clipeum undequaque tegentem, quo jaculis inimicorum elusis manet miles illaesus & intactus. Sic infra suscepit, sub eadem sermonis figura contenta invenitur, haecque notio ferè est hujus verbi toto Graeco & Latino opere. Ubi observandum ex Genebrardo clypeum & scutum plerumque reddi a 70. per antileptora aut susceptorum &c. simile quid, quemadmodum & petram, per firmamentum, & fortitudinem, ut metaphorarum perspicuitati serviat. Gloria mea, Activa scilicet i. e. effectivè glorificans me & regiam dignitatem conservans. Et exaltans caput meum, ne ponderi afflictionis succumbam, erigens & sustentans, inquit

In textu 70. additur סוֹדָה אֲמַתְּךָ מִן הַיָּם אֵל אַנְטִלֵּפְטוֹר cujus sensum vide infra Psal. m.

Eusebius, sed exaltare caput dicitur idiotismo Hebraico, de eo qui prius consternatus fuerat, dejectus & tristis; letus, & securus, de suis triumphat inimicis. Solent enim demittere vultum qui lugent, cur concidit facies tua Gen. 4. sed levate capita vestra, id est gaudete, quia appropinquat redemptio vestra. Luc. 11.

¶ 4. **Vox mea ad Dominum clamavi;** hoc est, opem Dei votis ac precibus imploravi & exaudivit me de monte sancto suo: nempe de propitiatorio, ut quibusdam placuit, quod est super arcam foederis in Sion monte sancto suo: pollicitus enim fuerat Deus se exauditorum e propitiatorio e medio duorum Cherubimorum eos qui illum invocarent cum fiducia. De Sion ergo, & tabernaculo per Davidem tibi erecto, ubi Deus habitare videbatur, & inde orantes exaudire, Davidis vota ac preces suscepit Deus. Ita Theodoret & S. Athanasius, exponit, de caelo & sublimi throno gloriae suae exaudivit me, submitiendo mihi auxilium. Quo securus vivam ac fremitus.

¶ 5. **Dormivi & soporatus sum,** Sive dormiam & sopori me committam. q. dicat, ego magna cum securitate in lecto meo jacui, & pacate ac suaviter in utramque aurem dormivi, finitoque somno illeus surrexi & tranquillus, non perturbatus quemadmodum solet is qui ad mortem queritur; vel maximis premitur angustiis. Causam vero subdit, cur strenue ac animo ita sedato expergefactus sit, nempe quia Dominus suscepit me, id est, me providentia sua protexit, & immunem a periculis praestitit.

¶ 6. **Non timebo millia populi &c.** Tanto igitur defensore confisus, non est cur timeam Myriades populi, per millia intelligit populum innumerabilem: circumdantis me Heb. qui posuerunt adversum me in circuitu posuerunt, ponere in circuitu alicujus, pro aciem adversus eum instruere more dicitur Hebraico.

¶ 7. **Exurge Domine &c.** Imperativum pro conditionali & modo subjunctivo; quae verba hoc sensu reddere possumus, non timebo millia populi, dummodo tu Domine pro me contra inimicos steteris: si tu exurgas, hostes contemnam innumerabiles; saluum enim ab iis me facies, quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa, pro sine causa textus habet Lechi quod idem est ac Ballechi in maxilla, qua eloquendi phrasia ignominiosa mors & percussio significatur. Dentes peccatorum contrivisti, nempe iniquorum qui me dentes sese discepturos jactabant.

¶ 8. **Domini est salus &c.** Salus pro auxilio, benedictio autem pro favore, ope, & bonorum copia, q. dicat, Domini est salvare, & populum benedictionibus fidelem cumulare. Quod personarum enallage David ostendere voluit, mutatio enim personae a tertia ad secundam ad effectum ostendendum multum valet, & in iis locis frequens est. Deignitur solius beneficio salutem temporalem ac aeternam homines consequuntur.

Mystica ejusdem expositio.

¶ **R**oclivis est psalmi hujus ad Christum Dominum ducta allegoria: peridorum enim ac iniquorum passus est ipse persecutionem, maxime vero passionis suae tempore, ubi transmeasset quasi David alius, & verè novus exivisset trans torrentem Cedron; & de eo accipiendum maxime persuadet quod scriptum est: ego dormivi & exurrexi; quae ad passionem & resurrectionem Domini congruenter sonant. Salvatorem ergo tribulationibus opprimentes fuerant aequo multiplicati, ut etiam de numero discipulorum non defuerit, qui numero accesserit persequentium. Insupergentes verò in ipsum ligno suspensum manifestissime clamabant, Non est salus ipsi in Deo ejus; ad hoc enim valent illae voces; descendat de cruce: si Filius Dei est liberet eum. Et susceptor ejus extitit altitit Deus, quem a mortuis salvum factum constituit ad dexteram suam in excelsis. Clamans enim voce sua, seu offerens preces cum lachrymis clamore valido exauditus est de supremo caelorum habitaculo: contritisque persequentium dentibus, id est, in irritum adducta Judaeorum principum, & gentium sevitie, verè apparuit quod Domini sit salus, & super populum electum ac Christo incorporatum copiosa redemptio, sive benedictio celestis & aeterna.

Tropologicam adest hujus psalmi expositionem S. Augustinus quam studiosis consulendam relinquo iniquis ceteroquin exclusus exspatiis, in qua exploratum habebit, quam rectissime uniusquisque

nostrum dicere possit, cum victorum & cupiditatum multitudine resistenter mentem ducit in lege peccati: Domine quid multiplicati sunt &c.

IN PSALMUM QUARTUM.

¶ **D**ivinum hoc canticum a Davide, cum filii sui Absolomi premeretur conjuratione compositum esse volunt non solum ex Hebraeis, sed ex Christianis etiam non infirmè notè scriptores. Cujus opinionis nec infirmè nobis esse potest iudicium, si litteræ planoque rerum & obvio sensui quantum satis adherere voluerimus. Hortatur itaque psalmista milites suos ac praesidium, ut Deum ex animo colentes fe rotos divinae committant providentiae, quae inspectrix innocentiae justitiaeque vindex semper adest. Hostes contra deterret a consiliis vanis, quibus mortem ipsi machinati fuerant, & ut spem confusibilem abijciant gratanter monent, neque vero quem sanctum segregaverat sibi Deus, & mirificum in omnibus apparere decreverat; conclamata viri hujus salutem, & certè deputatam pernicii adversantes dicere nisi medaciter valebant. A Deo igitur faulti rerum exitus, tranquilla pax, ac bonorum copia singulariter speranda sunt.

¶ 1. **In finem in carminibus psalmus David.** Lamnat. Icah, quod noster ac seniores 70. in finem vertunt, proprie cantorum praefatum significat: unde Hieronymus reddit victori, id est, qui alios in peritia fide aliqua superabat dignitate: hoc sensu supplenda forent haec verba: detur hic psalmus citharædoribus principi ad canendum ut habet Chaldaeus. In neginoth binginoth, quod vulgatus interpretatur in carminibus, alii in melodiis, 70. in hymnis; Hieronymus in canticis, significat ex Tyrino in pulsationibus. Quasi diceret praefecto pulsantium tibias vel alia musica instrumenta, detur psalmus iste ut adjunctis tibis canatur. Alii titulum Epigraphæ Graecam eis to telos, intelligi hoc modo contendunt, ad finem saeculorum, seu ad tempora Messiae expectat hic psalmus, ut Rabbini etiam exposuerunt. Vel ad Christum qui ex Apostolo finis legis est.

¶ 2. **Cum invocarem exaudivit me Deus justitia mea &c.** Heb. in invocare me יקראו. En tō epicallethai me εν τω εμυνησειν me ut eadem phrasia dicitur apud 70. interpretes. Quae locutiones futuri sensum ac praeteriti patiuntur, ita ut & cum invocarem, exaudivit me, congruenter reddi possit. Deus justitia mea. Id est auctor innocentiae, justitiae aequissimus inspector ac defensor invidus. Pro Deo Hebr. legitimus Elohim in regimine constructo, quae vox saepius in scripturis iudices significat. Unde iudicem & justitiae vindicem interpretari nihil vetat. In tribulatione dilatasti mihi, verba ad ad verbum reddere voluit hic ut alibi saepe elegantissimus interpretes vulgatus, Hebraeorum textum secutus יי חרתי, non 70. qui habent, dilatasti me, לוי אנוס us. Quae sensu nullo modo efficiunt, qui talis est: in anxietate dilatationem mihi fecisti. Sive in tribulatione quae solet cor marore constringere, dilatasti mihi animum, & viam qua pericula inimicorum securus evadam. Ita Chrysof. & Didym.

¶ 3. **Filiis hominum usquequo &c.** Hebr. bene isch filii viri, Hebraei per שׂוֹאֵם plerumque intelligent virum insignem aut cordatum, sicut per שׂוֹאֵם hominem vulgarem ac plebeium. Filii ergo virorum sunt magnates & magistratus, qui cum maxime proni sint ad terrena sectanda, bene de ipsis pronuntiat David. Usquequo gravi corde, id est, crassi & hebetes cauteriatam habentes conscientiam, ac gravatam peccatorum sarcina, & molestissimo affectionum pondere. Sed ne a proposito divagemur longius, verba haec sic accipe: filii incliti ac nobiles viri, usquequo terreno, obuslo & obstinato animo eritis ad me persequendum, & gloriam meam ad ignominiam diligitis, ut ex utroque Hebraeo & Chaldaico habemus textu, id est ad ignominiam deducere optatis & conanimi vanis ac fallacibus consiliis & viis, magnis puta copiis militaribus. Ita Athan. & Theodor. vanitatem, inane mendacium vocat rem fallacem, quae non solet succedere pro animi sententia: frivola consilia & conatus, qui spem fallunt q. d. quousque operam dabitis me regno evertete, quod non consequemini Deo mihi consulente. Sela, apud interpretes Graecos diapalma, rithmi commutatio est & vicissitudo canendi. Sela verbum, inquit S. Hieronymus. LXX. interpretes, Symmachus & Theodotus diapalma transfule-

runt. Aquila vero semper: & puto musci cuiusdam soni esse signaculum, aut certè perpetuitatem eorum quae praedicta sunt indicari, ut ubicumque sela, hoc est diapalma sive semper apponitur: ibi sciamus non tantum ad praesens tempus, verum ad aeternum, vel quae sequuntur, vel quae praecesserint, pertinere. Distinctionis indicium existimavit Aug. de quo sic disserit: interpositum diapalma vetat istam cum superiore (locutione) subungi. Sive enim Hebraeorum verbum sit, sicut quidam volunt, quo significatur fiat: sive Graecum quo significatur intervallum psallendi, ut psalma sit quod psallitur, diapalma vero interpositum in psallendo silentium: ut quemadmodum sympsalma dicitur vocum copulatio in cantando; ita diapalma disjunctio earum, ubi quadam requies disjunctae continuationis ostenditur: sive ergo illud sive hoc, sive aliud aliquid sit, certè illud probabile est non rectè continuati & conjungi sensum ubi diapalma interponitur. Mystice eandem vocem idem sanctus Doctor interpretatur transitum a veteri ad novam conversationem: diapalma, inquit, non absurdè fortassis insinuat etiam transitum de vita veteri ad vitam novam. Διάπάλμα Graecis est rithmi commutatio & vicissitudo canendi: Alii commutationem metri, alii pulsationem spiritus, alii alterius sensus exordium, alii rithmi distinctionem, alii vero cuiusdam musicae varietatis silentium dixerunt esse. Ita ex Lexico Junii Graeco S. Hieronymus, in Epist. ad Marcellam, cujus initium, Quae acceperis.

¶ 4. **Et scitote quoniam mirificavit &c.** Particula copulativa vav & redditur ut diximus in syntaxi propria per autem; itaque, unde sensus est, scitote autem, vel itaque, quoniam &c. Aut subaudienda haec verba, respicite o nobiles & scitote. Nisi dicere lubeat ibi esse pleonasmum copulae, & vocalam & vacare proflus. Vos ergo o nobiles & proceres qui me regno deturbare nec sine ignominia nitimini, scitote quod Deus ipse me sibi segregaverit, & regnum mihi concessit. Qui vos igitur illud a me auferendum, & alium constituturum regem denuciatis? Quamvis enim me modo in angustia positum cernitis, at agnosceis quod Deus me exaudiat cum clamero ad eum & humillimis precibus opem poposcero ut ab ista liberer calamitate. Mirificavit sanctum suum, mirum atque omnibus mirandum praestitit Davidem suum a se toties sanctificatum & unctum in regem. Nempe singulari ope, protectione ac favore quo illum complexus est ac tutatus est, fecit ut stupori esset toti orbi. Nec vero jam deseret illum, maxime cum ad eum confugiat fidenter. Quare suadeo vobis.

¶ 5. **Trasimini & nolite peccare &c.** Hypothetica Hebraica locutionis formula per imperativum; si trasimini nolite peccare, id est, iram perferere, in ira perseverare; sic iram quam in me acuitis administrate & regite, ut in Deum & in justitiam non peccetis. Aliqui reddunt contremiscite & nolite peccare a radice יראו ragaz, quae non solum tremere sed etiam irasci significat maxime apud Syros & Chaldaeos, quorum verba & significationes saepius usurpantur ab Hebraeorum poetis. Pavete igitur a Deo si me non timeatis, & ne ultra adversum me rebellantes Deum & justitiam offendatis. Et quae dicitis in cordibus vestris, seu quae animo volutis, quaeque ita suggerit, non statim in opus deducatis aut consentiat, sed ante in cubilibus vestris, cum jam soli & quieti estis, maturo consilio & corde divinitus compuncto, diligenter expendite. Pro compungimini Hebraei legunt filere, vox enim demama מַמְמָה non solum silentium vocis & cessationem denotat, sed operis etiam ac motus cessationem; unde sensus est, cessate a rebellionis, desistite ab operibus inceptis. Qui ipsissimus est cum superioribus sensus. Ejus ergo, ut habet Arabs, quod cogitatis in cordibus vestris, peniteat vos in cubilibus vestris. Et sic digni eritis qui Deo offeratis.

¶ 6. **Sacrificate sacrificium justitiae,** sive sacrificia ut habet textus Heb. זָבַח צְדָקָה זָבַח וְזָבַח quandoquidem male egistis expiatione indigetis; sacrificate ergo sacrificia justitiae. Sacrificare sacrificia, Hebraismus est in scripturis usitatissimus. Sensus est, o conjurati, peccatum vestrum agnoscite & in illius expiationem offerite sacrificium Deo, & sperate vos consecuturos veniam, vel in Deo solo sperate, non in vobis. Sacrificia intelligit quae lex offerri praecipiebat pro peccato, sacrificia autem legitima sunt sacrificia justitiae, id est, quae animi resipiscentiam & mutationem testentur; ad differentiam oblationis iniquorum de quibus scriptum extat: Victimae impiorum abominatio est.

Cald. domare concupiscentiam vestram & irascimini, sub, vobis, ipsis.

Prov. 19. 3.